

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11 car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS

05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr

<http://ieo-arieja09.blog4ever.org>

AGENDA

Ràdios

Del diluns al divendres, a l'entorn de 8h20 e 18h50, lo **dissabte** a 14h00 e lo **dimenge** a 11h00 sus *Ràdio Transparence* (93.7 FM), *De còr e d'òc*.

Cada dimars, de **19h00 a 20h00** - *Era votz dera montanha*, sus *Ràdio Coserans* 94.7 FM

Animacions

27/09/2019, a **18h30** a l'Espaci occitan de Pàmias – **Divendres de l'Espaci occitan** amb Clamença Pojada « Enquèsta lingüistica de l'occitan – *Cossí far parlar le monde ?* »

Corses e talhièrs

09/09/2019, **Talhièr lenga e cultura d'òc** a St Joan del Falgar de **20h30 a 22h00** a la sala del Club Saint Jean Loisirs (car. de la Republica).

18/09/2019, **Cors de nivèl 1 a St Guironç** de **17h00 a 18h30** 10 car. del Priolach.

18/09/2019, **Cors de nivèl 2 a St Guironç** de **18h30 a 20h00** 10 car. del Priolach.

24/09/2019, **Cors de nivèl 1 e 2 a Foish** de **17h00 a 19h00** al « Léo de Foix » 16 car. Noël Peyrevidal.

26/09/2019, **Cors de nivèl 1 a L'Avelhanet** de **17h30 a 19h00** sala « Multisports » 33bis av. Alsàcia-Lorena.

26/09/2019, **Cors de nivèl 2 a L'Avelhanet** de **18h30 a 20h00** sala « Multisports » 33bis av. Alsàcia-Lorena.

04/09/2019, Represa del **Talhièr dança** a Pàmias de **18h00 a 20h00** a l'Espaci occitan. Organizat per La Lauseta.

10/09/2019, Represa del **Talhièr cant** amb Pascala Respaud a Pàmias de **18h00 a 19h30** a l'Espaci occitan. Organizat per La Lauseta.

LO MOT DE LA PRESIDENTA

Caris sòcis,

Al mes d'agost, pugèri a Salau, ongan encara, per festejar l'amistat occitano-catalana e vegèri totis aquelis catalans que i èran e que parlavan e cantavan sa lenga en tot brandir sas bandièras e nosaus, occitans de còr, solide, mas qu'èrem tan paucs per parlar la lenga nòstra. Alara me fau de lagui e me pausi de questions. A qué servís de contunhar s'es per parlar francés a cada còp que nos encontram? Cossí capitarem de fèr conéisser la lenga se nosautres de l'IEO fasèm pas l'esfòrc de l'aprene e de la parlar ? Nosautres qu'avèm feita nòstra la tòca de l'IEO d'assegurar la subrevida de l'occitan.

Dins aquel contèxte es pas nèci de pensar que tot es fotut ; les qu'avián la lenga mairala desapareisson pauc a pauc, les joves an pas pus aquel rapòrt afectiu a la lenga de l'ostal qu'avián les vièlhs o encara las gents de ma generacion, l'usatge se pèrd e per tant qu'ensagem, sabèm pas plan cossí fèr per n'aturar la pèrda. I a pas qu'un cinquantenat d'annadas, les grands sabián pas qu'èran occitans mas la lenga èra viva. Uèi, le monde d'en cò nòstre crei a cò de París, s'a perduda la memòria e parla pas pus.

Nos'n podèm defendre de segur, mas totis sèm estats formats per l'escòla francesa e seriá plan le diable que daissès pas marcas. Aquel biais de voler fèr una lenga normalizada, que tot siá plan quadrat, que i aja pas res per passar, me sembla d'èsser plan francés ! Le jorn vendrà lèu lèu qu' aurem pas pus que de saberuts normalizats per dire cossí nos cal parlar.

Aquel estat centralizator qu'ac vòl tot mestrear nos faiconèt a son imatge, de tal biais qu'ara avèm pas besonh de degun per acabar de crebar, ac fasèm solets.

D'aquel cercle viciós, nos'n cal sortir, resistir e baissar pas les braces. Sèm cò que sèm, jamai foguèrem pas un estat, aquò rai, la lenga se parlava pasmens de la mar grana als Alps e de Lemosin als Pirenèus. Aquò deu e pòt durar.

Benlèu que cal començar per parlar mai sovent la lenga amb son vesin, les amics e multiplicar las intervencions en occitan -per tan modèstas que sián- cadun dins son vilatge, per que visca la lenga. Aquí cò que farem, tre la dintrada, totes les de l'IEO, per que se pèrdan pas una lenga e una cultura capable de fargar una literatura tan rica coma la francesa. Que cadun ajude a l'òbra, atal entre totis farem tot.

Annia WOLF

En remembre de Joan Claudi Chabrouty

Demest los defaults de l'occitanisme - e son nombroses -, i a lo de conéisser pas gaire la sieu istòria e de far las causas sovent un pauc tard... Atal ne va de l'omenatge que vòli far aici a una de las personas mai importantas de l'occitanisme dins Arièja pel mens, que malastrosament, me pensi, pauques son los que sabon çò que li devèm. Me cal confessar, pr'aquò, que l'omenatge postum que fau ara poirà pas remplaçar lo que pensavi far qualques meses a - mas que se faguèt pas - per onorar los valents obrièrs que cal pas desbrembar. Tanben es del nòstre dever de commemorar ongan los trenta ans de l'occitanisme dins Arièja que ne parli dempuèi bèl brieu. Qu'aqueste modèst omenatge a un òme tant important, nos permeta, almens, de saber d'ont venèm.

Me pensi que Joan Claudi Chabrouty lo rescontrèri pel primièr còp en 1987 mentre qu'èra al còp responsable d'un partit occitanista e primièr cònsol del sieu vilatge, Pradetas al ras de la Ròca, en país d'Olmés. Nascut en 1932, amb rasigas a l'encòp lemosinas que lo sieu nom exprimiá clarament, e lengadocianas de Castras e del país d'Olmés, vengut occitanista en region parisenca ont lo trabalh l'aviá menat e ont, paradoxalament, aguèt l'escasença d'aprene causas que l'escòla li avián pas apresas, compreguèt lèu que per aparar la lenga e la cultura nòstras un combat politic èra necessari. Atal, se retrobèt dins lo movement politic occitan de las annadas 1970 e participèt en 1987 a la creacion del Partit Occitan que ne foguèt un dels responsables abans, finalament, de lo daissar, coma d'autres. Se presentèt a diversás eleccions (cantonalas, particularament) ont portava naut çò qu'el meteís aviá sonat dins una emission de ràdio amb Jacme Pince, "las colors del futur", los nòstres jaune e roge. L'accion politica, al sens nòble, l'exerciguèt temps al cap de la comuna de Pradetas, vilatge gaireben desabitat a la fin de las annadas 1970, que reviscolèt. D'aquela experiéncia de terren ne parlava dins unes

numèros de l'istorica revista *Volem viure al país*.

Trenta ans a, en 1989, foguèt dels que participèron activament e eficaçament a la renavida de l'occitanisme dins lo departament d'Arièja. Èra a la reünion de Pàmias iniciada per Jacme Pince, amb Danièl Pedoussat, que preparava un omenatge a Prosper Estieu e que deviá arribar, paucas setmanas puèi, a la creacion del Cercle occitan de Pàmias. Èra la primièra pèira de l'edifici que se bastissiá e que coneissèm uèi. Non solament Joan Claudi Chabrouty èra present a l'origina mas tanben foguèt present tot lo long quand se creèt la nòva seccion d'Arièja de l'IEO en 1991. E joguèt un ròtle essencial dins la creacion de la Calandreta del País de Pàmias al començament dels ans 1990. Es el que prenguèt los primièrs contactes, qu'organizèt los primièrs rescontres... sens parlar, un còp la Calandreta dubèrta, la sieu contribucion dirècta e materiala a las òbras. Es que Joan Claudi Chabrouty sabíá una causa: se bastissèm pas nosautres meteisses degun o farà pas a la nòstra plaça, quitament se cal metre la man a la pòcha ja qu'o podèm pas tot esperar tot de "l'exterior" e dels autres. Aquò li veníá segurament del sieu "caractèr" e de la sieu experiéncia mas tanben de la coneissença qu'aviá d'autras realitats vesinas especialament de Catalonha ont aviá contactes. Tanplan, foguèt un membre important del Cercle d'Afraitament Occitano-Catalan (CAOC) e la sieu preséncia en país d'Olmés explica en granda part la bèla capitada, pendent temps, dels Fòcs de Sant Joan de Montsegur. Per resumir, tot çò qu'avèm uèi, particularament l'Espace occitan de Pàmias ont s'i recampan la seccion d'Arièja de l'IEO, lo cercle de Pàmias, la Calandreta e la Lauseta, li deu fòrça que, sens el, ne seriam pas ont ne sèm, de bon tròç. Retirat a Pradetas, aviá daissat la "vida publica militanta" dempuèi lo començament de las annadas 2000 a pus prèu que vesíá plan que l'occitanisme malautejava e semblava de mens en mens a la nautor dels enjòcs, de mens en mens eficaç. Mas se teníá informat de tot çò que se passava, veníá a la fèsta de la Calandreta e subretot èra present, cada an, a la commemoracion "politica" de Montsegur, al mes de març. La sieu luciditat aviá pas defalhit, brica. Pr'amor que cresí qu'èra un dels que compreníá millhor la nòstra realitat e que la veire coma èra, li èra un patiment de cada instant encara mai en comparant l'estat de la situacion e las accions mesas en plaça per i trobar remèdis. Pilar de l'IEO d'Arièja dins las annadas 1990, collaborèt activament a la sieu revista *Tiò!*, amb Miquèl Averós, ont publiquèt, precisament, d'articles d'analisi politica mas tanben escrits d'un dels seus autres interesses: l'òrt. Aquel òrt que, gaireben entrò la fin, trabalhèt a Pradetas. Aprenguèri a Saurat lo 14 de julhet passat que patissiá probablament una malautiá plan grèva que se n'esperava lo diagnostic pels jorns avenirors. Pensavi pas, pr'aquò, que pauques jorns apuèi, seriá lo cap del camin. Lo cap del camin? Non. Joan Claudi Chabrouty a dubèrt un camin e l'a recorregut per que lo contunhem, nosautres. Li serem fidèls e la sieu aportacion subreviurà. Subreviurà per çò que las granas que plantèt an grilhat. Demest elas, la sieu filha Evalina que coma lo sieu paire compreguèt que sens òbra, la fe es mòrta e que, amb Danís Cantornet, baileja aquela empresa remirabla de socializacion de l'idèa occitana, *Macarèl*. E coma un retorn a la font, après aver virat per Occitània tota, dubèrt botigas a Montpelhièr e Tolosa, se venguèron installar e viure a Pradetas e implantar a l'Avelhanet las activitats de *Macarèl*. Quin omenatge pus polit i pòt aver qu'aquela continuïtat. Mercé Joan Claudi d'aver dubèrt tantas draias;

La cronica de Claudina Ribèra-Solhan

Guèrra de las demaisèlas a Castilhon les 14 e 15 de l'agost de 2019

Coma ac sabetz sèque, que s'i passèc aquelas duas seradas, a nhet barrada, un grand evenament. Que firem viver, le plen de dus còps duas oras, aquelas revòltas de las annadas 1829-1830, aishús l'estadi de rubí, en un son de lum de memòria. Per aver viscut la causa del dedens, pusque i participè dins de petitis ròtles, que vos vau dar las meas impressions.

Que cal tornar a derrèr, a la tardor de 2018, quand l'ancian president de *D'autis còps le Coserans*, Claudi Baquiè, lancèc aquela idèa de montar un spectacle aishús la Guèrra de las Demaisèlas, que merquèc tant les nostis païses de montanha jos le govèrnament de Carles X.

L'Estat qu'avia besonh de bona lenha. Doncas que decidèc d'interdísar l'accès dels bòsques als praubis pageses, que, entrò 'qui se'n servian andà subrevíver per elis e pel sèu bestiar. Gardas que furen emplegadis, que dressavan verblas e que metian de fòrtas amendas. Mes les mestres de las fòrgas, elis, que poguèren contunhar d'exploitar la forèst coma volguèren.

Tot aquò que desclenchèc revòltas, contra aquelas saurimandas dins un prumèr temps, pueish que se'n prenguèren als carbonièrs e a sos patrons, als castellans, als gendarmas, a qu'alquís mèras e curès, enfins a l'armada e a totis les que representavan l'autoritat. Que's levèren gents de per totas las montanhas ariegesas, e mema d'una partida de l'Aude e de la Garona-Nauta.

Aquò que prenguèc proporcions talas que, après un flòc d'arrestacions, de jutjaments e de condemnacions, le govèrnament que fic repè e que tornèc a autorizar les paisans a dispausar de la maja part dels bòsques coma abans. Doncas, per un temps almens, le pòble que ganhèc contra l'Estat.

Tardor de 2018 : a fòrça de reunions l'afèr que's precisèc. Le grope dels Consoranís, de Sent-Líser, que prenguèc las causas en man. Amb l'ajuda d'istorians qu'escribèren le scenariò. Le Cercle occitan deth Coserans que i participèc, impausant pus o mens de patoès emploiàt dins les dialògs (meme se, al cors de las repeticions la nosta lenga s'é demesida, que n'a sobrat pro pr'aquò andà que mèrque la pèça). Un meteire en scèna, Frederic Claudi, que fuc recrutat, e las causas que s'encaminèren.

Printemps 2019 : distribucion dels ròtles. Cinc del Cercle que mos i trobèrem coma figurants, o amb un emplec pus o mens grand segont les personatges. Videòs que furen filmadas en montanha. E las causas que comencèren vertadièrament al mes de junh, en prumèr aishús un prat a Lòrp, pueish a julhet a la sala de las fèstas de Molins, enfins a l'agost a l'estadi de Castilhon. Entretemps, unas conferenças, organizadas a Sent-Líser, Sèish e Sentenh, que permetèren a las gents de's familiarizar amb aquel periòd istoric.

Que cal que vos eimagnetz cent trenta personas a manejar, a méter en movament! Prumèrament, aprèner les tèxtes. Segondament, saber plaçar's: aquí la maja dificultat. Andà cadà scèna, pausar's las questions : partir d'ont, and'anar ont, en passant per ont, en fènt qué, amb quinis vesins. E voludar's per rapòrt a la larjor de terren, a l'ecran, als autis personatges, en temps volgut, de faïçon a acabar amagat derrèr les decòrs. E portar d'avança le materièl al bon endret. Tot en sapient que, al fiel de las repeticions, causas que cambiavan. En meme temps, una fòrta publicitat que s'expandic pertot : afichas, radiòs, jornals...

Mes, a mesura que le temps passava e que las repeticions aumentavan (a la fin dus còps per dia, sustot quand mos calguèc fèr amb le son e les esclaiatges), qu'òm sentia la maionesa préner. Sustot quand mos metèrem en costumes, e qu'entrèrem encara mès dins nostis personatges. Que s'i sentia que totis que participàvam a una esquipa seudada. E mema qu'agèrem dret a bèstias presentas : un chaval, atelat en una diligença, güelhas amb le can, una vaca gascona e'l sèu vedèl, dus ases e un parelh de buèus castàs. La nhet del 14 qu'arribèc. Les gradins que s'ompliren lèu totis (a l'entorn de mila personas pareish, causa que non podiam eimagenar-mos a la debuta). E qu'é aquí, a las prumèras nòtas de musica, que le còr se sarra, e que' dises que va benlèu caler fèr las causas coma

cal. Tot que's passèc plan, mema se i agèc quàlquis defaults. Le public que fuc atentiu, qu'aplaudic plan, e andà mercejar'l que li fïrem una marge d'aunor a la deishida. Que mos'n tornèrem a casa, plan cansats mes contents.

Mema causa andal 15. Aquí que mos sentirem mès a l'aise, e contentis del noste trebalh. Altant de public, benlèu mès participatiu que la vèlha. Mes que calguèc separar's, amb le còr chiu sarrat pr'aquò. Quina fatiga, mes quin contentament! Que'm pensi que les qu'an dirijat tot aquò que's poiran préner de bonas vacanças, que las s'an plan ganhadas!

Uns dias apueish, qué me'n demora? L'impression d'aver participat a quàlqu'arrés de mercant, en tot fèr vïver tornar un episòdi de la memòria del noste país, en respèct dels nostis aujòls que'n patiren tant que i a gùaireben dus cents ans.

Istòria de mots d'Alan Vidal

Qualques polits mots que m'an rememorat (o après) les vièlhs de l'ostal de retirada e a elis les paures, les podèm pas acusar de fèr prosiletisme.

Un detzè

Un mot que nos va menar al temps de la miejariá. Le miejaire fasiá tot le trebalh de la bòrda e per ne pagar le loguïer al patron, li daissava la mitat de las recòltas e del bestial. Sovent le patron demorava sus plaça e balhava les òrdres. Era pas l'esclavatge... encara que... Le patron totjorn cupide, de paur que les miejaïres le panèsson demandava de plan mesurar las recòltas. Per las sègas e per que fusquèssen mès aisidas de comptar, las garbas s'emplèvan per dètz. Dins aquel cas le pielòt s'apelava un detzèr. Nosaús qu'èram a fèrma comptavam pas las garbas, las emplèvam en crotz e les pielòts s'apelavan tavèls.

Le dètz (o autre)

Après aver batut se disiá per exemple "ongan avèm fèit le dètz", voliá dire que s'èra recoltat dètz còps mès de gran que çò que s'èra semenat. D'un an sus l'autre, nosaús fasiam le sèt, d'unis dins un bon camp arribavan al catòrze. Avuèi devon fèr le setanta ! Es una mena d'exprimir concrètament le rendament sens aver a conéisser la superficia semenada.

Un ròsse

Es sinonim de carràs ; aquel utís sens ròdas que remplaçava la carreta dins les endreits penjaluts de la montanha o del tèrrafòrt. Aquela rasiga se tròba tanben dins le vèrbe fòrt utilizat d'arrossegat ; es normal ja que le ròsse le cal plan arrossegat !

Le marguilhièr

La una ça diguèc : "Dins mon vilatge, la marguilhièra sonava las campanas (de la glèisa)". Le marguilhièr èra la persona que teniá en bon òrdre la glèisa, la recaptava, la florissiá, l'engranava... D'autras foncions laïcas viravan a l'entorn de la glèisa, le bedèl se cargava d'aprestar las ceremonias, le campanièr (sovent una campanièra) sonava las campanas. Arribava sovent, dins pichonas parròquias qu'una sola persona assegurèsse las tres foncions. Curiosament le mot es una desformacion del latin *matricularius*, la persona que ten un registre (*matricula* en latin) doncas se pòt pensar qu'a l'origina le marguilhièr teniá le registre de la glèisa.

Bajòc o bajòca

Una bajòca es cò que conten las granas en parlant per exemple de las favas o de las monjas. Le vèrbe desbajocar (druèber la bajòca) existís pas, nosaús disián descloscar.